

МОВОЗНАВСТВО

Бондаренко О.В. (Київ, Україна)

Стилістичні функції змістових прирощень суб'єктивно-оцінного характеру

У статті розкрито стилістичні функції змістових прирощень суб'єктивно-оцінного характеру.

Ключові слова: *дворівневий синтаксис, інтраструктура, інфраструктура, прирощення суб'єктивно-оцінного характеру, стилістичні функції, функція інтимізації, експресивна функція.*

В статье раскрыты стилистические функции смысловых приращений субъективно-оценочного характера.

Ключевые слова: *двухуровневый синтаксис, интраструктура, инфраструктура, приращения субъективно-оценочного характера, стилистические функции, функция интимизации, экспрессивная функция.*

This article deals with the semantic stylistic features of content additions of subjectively evaluative nature.

Key words: *duplex syntax intrastructura, infrastructura, additions of subjective evaluative nature, stylistic features, intimizing function, expressive function.*

Прирощеннями суб'єктивно-оцінного характеру називатимемо суфікси зменшеності-пестливості, збільшеності-експресивності, наприклад: -очк-, ечк-, -ичк-, -есеньк-, -усіньк-, -юсіньк-; -ищ-, -иськ-, -ег-, -ур-, -ил-, -уг- та ін. Вони вносять додаткові відтінки значень у внутрішню семантику слова, а потім – у речення. Це можуть бути або зменшено-пестливі, або згрубілі емоційно-експресивні відтінки: співчуття, ніжність, ласка, іронія, злоба, яскрава й суперечлива гама емоцій і почуттів.

За теорією дворівневого синтаксису Д.Х.Баранника [1, 13], головні і другорядні члени речення утворюють I рівень – інтраструктурний (або базово-комунікативний), а вставні слова, словосполучення, речення, звертання, слова автора при прямій мові тощо – II рівень – інфраструктурний (або модифікаційно-супровідний).

Оскільки мова належить до природних динамічних систем (бо до неї входять одиниці різного рівня членування), то морфема й фонема, як одиниці мови, теж беруть участь у вираженні супровідних додаткових інфраструктурних значень.

Наша мета – довести, що саме до II рівня – інфраструктурного (або модифікаційно-супровідного) – належать суфікси збільшеності,

зменшеності- експресивності та на ілюстративному матеріалі показати стилістичні функції природень суб'єктивного характеру.

Найчастіше форми вираження суб'єктивно-модальних значень зменшеності-експресивності та збільшеності-експресивності – на рівні слова, а отже, й речення – використовують у розмовному та художньому стилях. Експресивні суфікси – виразний засіб, за допомогою якого розрізняють мову автора й персонажів. Основними функціями емоційних суфіксів у художньому стилі є:

1) функція стилізації під фольклорну поетику:

– *Ой, сини мої! Дітки мої! Соловейки... Та чого ж так рано відспівали... Потім він називав нас орлятами, а вже мати – соловейками. А люди ридали і довго жаліли, що ні рибалок не вийде вже з нас, ні косариків у лузі, ні плугатарів у полі, ані вже воїнів славних (О. Довженко); Дари природи, Єлько... Не поскупилось літечко красне, влітку тільки жує, аби рот не лінувався... Щойно полуниця відходить, а вже буріють вишні-петриківочки, шовковиця сиплеться...* (О. Гончар);

2) функція інтимізації: звичайні речі, предмети тощо ніби стають ближчими людині, інтимізуються, наприклад: „А це **пальтечко** його, **плащик**, – подавала речі Ніна Іванівна. – Як бачите, на перший раз у нього є все” (М. Чабанівський); „Оце так, – кажу, штовхаю **кавуничка**, з діжу завбільшки, ногою кочу його **на травичку** під акацію” (М. Чабанівський); *Зайняв чергу біля входу, / Дійшов до „роздачі”. / Дали йому **варенички** / **дрібненькі**, дитячі. / Узяв козак **тарілочку** / **Малесеньку** в руки. / – Чого це ви дали мені / Лиш чотири штуки? / Подавайте, **голубоньки**, / З макітрою просто. / Не рахуйте, скільки буде – / Сто чи дев'яносто* (П. Глазовий);

3) функція індивідуалізації мови персонажів за допомогою активного використання розмовних елементів:

– *Добрий ранок, **дівчинятко**. Ти чия? – здивувалася мати.*

– *Я, **тітонько**, Люба, – несміливо сказала дівчина і хитнулася як **очеретинка**.*

– *А-а! – Одразу ж догадалась мати. – Проходь, проходь ближче.*

– *Ти до **Михайлика**?*

– *Ні, **тіточко**, до вас* (М. Стельмах).

У сатиричній поезії експресивні суфікси теж створюють ефект стилізації під розмовний стиль, зокрема зменшено-пестливі суфікси частіше виступають у пейоративній, зменшено-зневажливій, гумористично-викривальній функції: *Прийшла в гості до невістки / сердита свекруха. / Сичить, бурчить, набридає, / як осіння муха: / „Ой недале, **невісточко**, у*

тебе дитятко. / Якесь воно вовчкувате, / німе, як телятко” (П. Глазовий);

4) функція створення особливої виразності – емоційної атмосфери розповіді, опису: *Він зупинив коня біля сивих ворітечок, за якими щулилось босоноге сполохане дівчисько і віями, і вінцями прикривало очі. – „Які-то вони в неї?” – Гей, подоляночко! Прийми на постій чи на покій? Вона, не підводячи вії, навстіж відчинила скрипкові ворітця і сказала їм чи йому: Їдьте, коли на багатших не натрапили, сіно знайдеться, картопля теж, а хліба нема... (М. Стельмах); Не дав йому [козаку Хмарі] Господь діточок купочки, уродилась дівчинка одна-одним, як сонечко в небі. Випестили її, викохали, хорошу й чепурну... Уже шістнадцятий годок минає Олесі, вже й свати почали в хату наворачтись. Старі дякують за ласку, частують, а дочки не змовляють: „Ще нехай погуляє, то буде чим дівування згадати. Ще не час голівку молоденьку на господарстві клопотати...” (Марко Вовчок);*

5) експресивна функція. За допомогою різноманітних суфіксів, що мають експресивну функцію, утворюються синонімічні пари та ряди слів, в яких опорне експресивно нейтральне слово об'єднує синонімічні словотвори, що містять різні експресивно-стилістичні відтінки. Найбільшого поширення набувають такі ряди серед іменників і прикметників у розмовній лексиці, для якої характерна широка експресія й невичерпні словотворчі можливості. Наприклад: *баба, бабуня, бабуля, бабунька, бабулька, бабця, бабусенька, бабуся, бабисько, бабега, бабура, бабило, бабеля, бабусенця; дід, дідок, дідочок, дідуньо, дідусьо, дідусенько, дідульо, дідуленько, дідице, дідуга, дідура, дідунь, дідуган, дідисько, дідило. До прикметника малий можна підібрати такі емоційно забарвлені синоніми: малесенький, манесенький, манесечкий, малесечкий, малісінький, малісечкий, манісечкий, малюсінький, манюсінькій, малюсечкий, манюсечкий, малісінький, манісінький, малюсінький, манюсінький, манюсечкий, манюній, малюній, малюнький, манюнький, малюнечкий, манюнечкий, малюський, манюнький, малюцький, малюсюський, манюсюський, мацюпий, мацюпий, мацюпосінький, мацюпусінький. Експресивні суфікси, що утворюють таку широку парадигму однокорених слів, виступають яскравим свідченням багатства української мови.*

Отже, форми суб'єктивної оцінки якості, утворені за допомогою суфіксів *-еньк-, -есеньк-, ісіньк-, -юсіньк-* та ін., вносять у слово додаткові значення зменшеної чи високої міри якості, пестливості, співчуття тощо. Вони виступають прирошеннями суб'єктивно-оцінного характеру, а значить, стають інфраструктурою слова.

У сучасній українській мові морфемне вираження суб'єктивно-модальних значень у реченні пов'язане з функціонуванням ряду суфіксів,

які мають семантику:

- 1) зменшеності-експресивності;
- 2) збільшеності-експресивності.

Кожна з них вносить в слово, потім у речення додаткові суб'єктивно-модальні значення. За допомогою суфіксів зменшеності-експресивності виражають найрізноманітніші експресивно-емоційні відтінки: ніжність, ласку, любов, пестливість, обожнювання, співчуття, іронію тощо. Суфікси збільшеності-експресивності реалізують в реченні відтінки зневажливості, погорди, злоби, фамільярності. Аналізовані одиниці виступають додатковими елементами, які супроводжують основну – базову – структуру речення, тому суфікси зменшеності-експресивності, збільшеності-експресивності кваліфікуємо як емоційно-оцінні, експресивні прирощення до основного змісту речення, тобто елементи інфраструктури речення на рівні слова.

Отже, основними стилістичними функціями прирощень суб'єктивно-оцінного характеру є функція наближення до фольклору, функція інтимізації, індивідуалізації мови персонажів, функція створення особливої виразності – емоційної атмосфери розповіді, експресивна функція тощо.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Баранник Д.Х. Два рівні граматичної структури речення / Д. Х. Баранник // Мовознавство. – 1993. – № 6. – С. 13–19.

Ващенко О.О., Ярмак В.І. (Київ, Україна)

Сопоставительный анализ фразеологических единиц в чешском, сербском, украинском и русском языках на основе составления словаря фразеологизмов славянских языков

Порівняльний аналіз фразеологічних одиниць різних мов – актуальний і важливий, тому він викликає великий інтерес у дослідників. Під час укладання словника фразеологізмів було розглянуто 4 слов'янські мови різних підгруп: чеську (західна), сербську (південна), російську і українську (східна). У результаті дослідження було визначено ясну картину, стосовну загальних і відмінних рис сприйняття світу чотирма слов'янськими народами.

Ключові слова: *фразеологізм, конотація, семантико-експресивна кореляція, тематичні групи, синонімічні фразеологізми.*

Сравнительный анализ фразеологических единиц разных языков актуален и важен и, поэтому, вызывает большой интерес у исследователей. При составлении словаря фразеологизмов были рассмотрены 4 славянских языка разных подгрупп: